

IZHAJA VSAK ČETRTEK  
UREDNIŠTVO IN UPRAVA:  
34138 Trst, G. D'Annunzio 27/E,  
tel./fax 040/630824. Pošt. pred. (ca-  
sella postale) Trst, 431. Poštni teko-  
či račun (C.C. post.) Trst, 13978341  
Poštnina plačana v gotovini  
T E D N I K

# NOVI LIST

Posamezna številka 1.200 lir  
N A R O Č N I N A  
Letna 55.000 lir. Za inozem-  
stvo: letna naročnina 60.000  
lir. — Oglasi po dogovoru.  
Sped. in abb. post. 50%  
Pubblicità inferiore al 50%  
S E T T I M A N A L E

ŠT. 1942

TRST, ČETRTEK 27. OKTOBRA 1994

LET. XLII.

## Malodušje je odveč

Ohladitve razmerja med Italijo in Slovenijo po našem nikakor ne gre dramtizirati. Prav tako je treba po našem odklanjati misel, da more zaplet, ki je nastal prejšnji teden, odločilno vplivati tudi na prizadevanja za zakonsko varstvo naših temeljnih pravic in koristi. Nihče nas ne bo namreč mogel prepričati, da se bo osrednja italijanska vlada odpovedala svojim širšim interesom in ambicijam na področju srednje in vzhodne Evrope zaradi nepremičnin, ki naj jih ne bi dobilo v last in posest nekaj ezulskih prvakov, ali zaradi nepotešenih želja in neizpoljenih upov peščice tržaških italijanskih politikantov. Zavedati se namreč moramo, da bosta na daljši rok Italija in predvsem Trst imela od dobrososedskih odnosov ob vzhodni državni meji zdaleč večjo korist kot Slovenija. To se sicer na zunaj zdi čudno, vendar je takšno sklepanje rezultat hladne ekonomske in politične računice ter analize.

Zato je vsako malodušje pri naši manjšini povsem neupravičeno, skratka odveč. Sedanji trenutek pa bi moral v celotni naši narodnostni skupnosti v Italiji še bolj okrepiti prepričanje, da je treba mimo sicer naravnih in celo koristnih različnosti med nami vendar najti skupen jezik. Le tako bomo Slovenci v Italiji lahko postali resničen subjekt in sodelovali pri določevanju osnovnih smernic, od katerih bosta odvisna naš obstanek in nadaljnji razvoj.

Gre namreč za priložnost, ki je ne moremo in ne smemo zamuditi. Na glavni cilj, ki ga moramo čimprej doseči, nam naravnost s prstom kažejo prav zadnji dogodki. Važno je, da pri tem ne izgublamo živcev in da zlasti ne nasedamo provokatorjem, ki jih že zdaj ni malo in ki jih bo v prihodnosti gotovo še več.

Kot je enotnost v raznolikosti za uspešno manjšinsko politiko aksiom, je in ostane prav tako temeljna resnica, ki je ni treba dokazovati, nujnost tesne povezanosti z matičnim narodom in njegovimi temeljnimi institucijami, to je z državo z vsemi njenimi vejami oblasti.

DRAGO LEGIŠA

## Nič drugače kot pred 20 leti

Objavljamo govor, ki ga je imel dr. Rafko Dolhar, 18. oktobra 1974 v občinskem svetu, ko se je slednji pripravljaj na proslavo 20. obletnice prihoda italijanske vojske v Trst in prevzema uprave v bivši Coni A STO-ja. Vsebinsko izvajanj tedanjega slovenskega predstavnika je tako aktualna, kot da bi bila pripravljena za obhajanje 40-letnice tega važnega dogodka. (Ured.)

Prihodnjo soboto, 26. t.m., bo tržaška občina slovesno obhajala 20. letnico italijanske uprave v bivši Coni A Svobodnega tržaškega ozemlja. Prav je, da se na dogodek takšnega zgodovinskega pomena dostojno spomni in ga proslavimo.

Ni pa prav, da pozabimo, kako je lahko prišlo do tako pomembnega zgodovinskega dogodka. To je zasluga mednarodnega dogovora, ki je bil podpisan nekaj tednov prej v Londonu. Dne 5. oktobra letos je namreč poteklo 20 let od podpisa Londonskega memoranduma, ki je naredil konec perečemu vprašanju meje med Italijo in Jugoslavijo. To vprašanje pa je zastrupljalo ozračje v teh obmejnih krajih nad pol stoletja. Londonski memorandum je bil gotovo dejanje salomonske modrosti in realistične politične vizije. Čeprav je to dejanje le delno zadovoljilo obe prizadejeni strani, je kljub temu obrodilo sadove, ki jih po 20 letih prav gotovo imamo za pozitivne, ne glede na dejstvo, da se

določila te pogodbe še ne izvajajo v celoti.

Konec razpravljanja o meji med Italijo in Jugoslavijo je imel za posledico, da se je meja ponovno odprla prehodu ljudi in prevozu blaga, kar je bilo v zadovoljstvo vseh prebivalcev na obeh straneh meje. Usoda Svobodnega tržaškega ozemlja je bila za-

### RAFKO DOLHAR

pečatena, s čimer se je večina ljudi oddahnila. To pa ne velja za vse, česar tudi ni nihče pričakoval.

Tudi slovenska narodna skupnost v tržaški pokrajini je s primernim zaupanjem vzela na znanje sklenitev sporazuma, ker je videla, da je ta jasno priznal in podrobno določil njene narodne pravice.

Resnici na ljubo pa moramo ugotoviti, kako je slovensko ljudstvo že drugič z zaupanjem pričakovalo, da bo italijanska država spoštovala obveze, ki jih je sprejela do slovenske manjšine. Že v davnem letu 1919 — pred nekaj leti smo obhajali 50-letnico priključitve Trsta Kraljevini Italiji — je guverner, general Petitti di Roreto v mesecu novembru dal nalepiti proglas, ki se je glasil:

»Slovenci! Italija, ki je država velikih svoboščin, vam bo priznala enake pravice kot ostalim državljanom! Dala vam bo šole v vašem jeziku,

in sicer več, kot vam jih je dala Avstrija!«

Vemo, kako so se stvari razvijale, da dveh desetletij fašizma niti ne omenjamo.

Toda vrnimo se k Londonskemu memorandumu. Priložen mu je Posebni statut, ki v 5. členu predvideva zelo natančne predpise o uvedbi dvojezičnosti na vsem ozemlju, na katerem prebivajo Slovenci na eni in Italijani na drugi strani. Nekateri so hoteli tolmačiti besedilo tega člena v slabi veri, ko so trdili, da predvideva dvojezičnost samo v tistih krajih, kjer pripadniki predstavljajo 25 odstotkov vsega prebivalstva. To je krivo tolmačenje, saj omenjeni odstotek zadeva namestitve dvojezičnih napisov na javnih poslopih, kot je natančno povedano v posebnem odstavku.

Pogosto slišimo ugovor, da Memorandum nima zakonske veljave, in se zdi, kot da bi Slovenci zagrešili bogoskrunsko dejanje, ko zahtevajo njegovo izvajanje.

Vprašamo pa se, zakaj je Republika Italija izvedla tista določila Londonskega memoranduma, ki so ji omogočila, da je ponovno uvedla svojo upravo na ozemlju Cone A STO-ja. Republika Italija torej ni čakala, da je parlament prej potrdil Londonski memorandum, temveč se ga je takoj poslužila.

Prevod iz italijanščine: D.L. ■■■►

## Ko obiskujemo pokopališča

*Na grob pa križ lesen mi posadite,  
naj vere upanja znamenje bo;  
in le pogostokrat se vanj ozrite,  
naj kaže pot Vam gor v nebo.  
Ovene roža, sveti križ ostane,  
na svetu mine vse, ostane duša,  
otroci  
mnogokrat molite zame,  
ko grob poraste že zelena ruša.*



Ti Meškovi verzi, ki jih je avtor napisal za svoj nagrobnik, naj nam bi bili letos v teh dnevih motto, ko obiskujemo pokopališča in svoje drage....

Ljudje živimo na svetu skupaj z drugimi. Naša izkustva se izražajo med drugim tudi s pomočjo psihičnih, razumskih, materialnih, družbenih in kulturnih resničnosti. Vse to se med nami ne poraja in uresničuje v nekem brezračnem prostoru, ampak se uteleša v svetu simbolov, ki rastejo iz konkretnega sveta oseb

»Duhovno gledanje na življenje je vedno in povsod temelj kate-rekoli civilizacije... Gre za globlje, širše in celovitejše gledanje, po katerem je vsako bitje in celo neživa narava povezano s svetom nevidnega in duhovnega. Posebej na človeka nikoli ne gleda kot na golo materijo, ki je omejena z mejami zemeljskega življenja. Ve za navzočnost in delovanje drugega duhovnega elementa, tako da gleda umrljivo človeško življenje vedno v povezavi z življenjem po smrti.«

To so pojmi, ki jih bolj čutimo, kot razvijamo, bolj živimo, kot o njih razmišljamo; so sicer od kulture do kulture osebe različni, so pa dejansko vedno povezani z izkustvom spoznanja spomina na vse, ki so pred nami odšli in jih bomo te dni obiskovali.

Ambrož Kodelja



## RADIO TRST A

■ ČETRTEK, 27. oktobra, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 »Vojna vojni!«; 8.40 Slovenska lahka glasba; 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Igor Škamperle: Pogovori s Kosinskim; 10.00 Poročila; 11.45 Okrogla miza; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Kulturne diagonale: Dvignjena zavesa; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Četrtekova srečanja.

■ PETEK, 28. oktobra, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Kulturne diagonale: Dvignjena zavesa; 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Igor Škamperle: Pogovori s Kosinskim; 10.00 Poročila; 11.45 Okrogla miza; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Otroški kotiček: »Kaj sanja naš Peter, ko spi?« (Vera Poljšak); 14.30 Krajevne stvarnosti: Od Milj do Devina; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Kulturni dogodki.

■ SOBOTA, 29. oktobra, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Kulturni dogodki; 10.00 Poročila; 12.00 Krajevne stvarnosti: Ta rožanski glas (oddaja iz Rezije); 12.30 Glasba za vse okuse; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Krajevne stvarnosti: Nediški zvon; nato: Nekaj minut z...; 15.00 Tu 362875. Z vami kramlja Sergej Verč; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Jernej Novak: Ob 90-letnici rojstva dramatika, pisateljica in publicista Ferda Kozaka.

■ NEDELJA, 30. oktobra, ob: 8.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.20 Koledar; 8.30 Kmetijski tehnik; 9.00 Sv. maša iz župnijske cerkve v Rojanu; 9.45 Pregled slovenskega tiska v Italiji; 10.00 Mladinski oder: »Vrtljak želja« (Feri Lainšček); 11.45 Vera in naš čas; 12.00 Koroški obzornik; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Jernej Novak: Ob 90-letnici rojstva dramatika, pisateljica in publicista Ferda Kozaka; 17.00 Krajevne stvarnosti: Z naših prirediteljev.

■ PONEDELJEK, 31. oktobra, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Italijanska srečanja slovenskega pesnika; 8.40 Slovenska lahka glasba; 9.00 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Igor Škamperle: »Pogovori s Kosinskim«; 10.00 Poročila; 11.45 Okrogla miza; 12.45 Cecilijanka 93; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Kmetijski tehnik; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Otroški kotiček: »Skrat Čevljerad« (Piše Majda Mihačič); 14.45 Podoba goriškega otroka; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba; 18.00 Znanstvene raziskave: Etnonacionalizem.

■ TOREK, 1. novembra, ob: 8.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.30 Pesmi miru; 9.00 Sv. maša iz župnijske cerkve v Rojanu; 10.00 Mladinski oder: »Rože za dedka« (Lučka Susič); 10.20 Orkestralna glasba; 11.00 IZ STUDIA Z VAMI: 11.45 Okrogla miza; 12.45 Zborovska glasba; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Aktualnosti; 16.00 Mladi val; 17.00 Mi in glasba; 18.00 Edvard Kocbek: »Pisma Borisu«. Izvaja Vladimir Jurc. Režija Sergej Verč.

■ SREDA, 2. novembra, ob: 7.00 Jutranji radijski dnevnik; 8.00 Poročila in deželna kronika; 8.10 Koroški obzornik; 9.10 IZ STUDIA Z VAMI: 9.15 Igor Škamperle: »Pogovori s Kosinskim«; 10.00 Poročila; 11.45 Okrogla miza; 12.45 »Dolga je bila rajža«; 13.00 Opoldanski radijski dnevnik; 13.20 Glasba po željah; 14.00 Poročila in deželna kronika; 14.10 Krajevne stvarnosti: Na goriškem valu; 15.30 Mladi val; 17.00 Poročila in kulturna kronika; 17.10 Mi in glasba. »1909-1994«, 85 let Glasbene matice v Trstu (Gojmir Demšar); 18.00 Prozorni kelih poezije (Irena Žerjal).

## Nič drugače kot pred 20 leti



Imamo sicer mnoge in ugledne italijanske osebnosti, ki potrjujejo veljavnost Londonske pogodbe. Ob nekem sporu davčne narave pred nekaj leti je tedanji finančni minister Restivo naslovil na tukajšnjo prefekturo pismo z natančnimi navodili, naj se spor reši v skladu z Memorandumom. Imamo tudi nekaj bližnjih dogodkov. V sporu, ki je nastal spomladi zaradi postavitve nekaterih tabel ob meji med Italijo in Jugoslavijo — table so postavile jugoslovanske oblasti — je ministrski predsednik Rumor v poslanski zbornici med drugim izjavil:

»Živo si želimo, da bi se stiki razvijali prijateljsko kot doslej, ob polnem spoštovanju pravnih in teritorialnih posledic, ki za obe strani izhajajo iz pogodb, katere sta podpisali obe vladi, med njimi iz Londonskega memoranduma o soglasju«. Dalje je še dejal: »Ko se italijanska vlada sklicuje na obstoječe dogovore, ki jih name-rava strogo spoštovati, poudarja...« Podobne izjave je ob tej priložnosti dal tudi zunanji minister Moro.

Preočito je torej, da memorandum ni postal mrtva črka, ko je Italija obnovila svojo upravo v Trstu, kot so nekateri zatrjevali. Memorandum je živ in mi Slovenci povsem upravičeno zahtevamo njegovo celovito izvajanje, kajti pri tem gre za že uzakonjene pravice in ne za nekaj, kar je treba šele uzakoniti.

V tem pogledu je treba sicer priznati, da ni bila niti najmanj izpeljana republiška ustava, ki je že stara nad četrto stoletja in ki natančno predvideva spoštovanje pravic narodnih manjšin. Apliciran ni bil niti 3. člen deželnega statuta, ki pravi: »V deželi so priznane enake pravice vsem državljanom ne glede na njihovo jezikovno pripadnost, ob spoštovanju in varstvu etničnih in kulturnih značilnosti«. Ne smemo pozabiti, da ima dežela poseben statut prav zaradi prisotnosti slovenske narodne skupine.

To, kar zadeva preteklost. Žal pa vemo, da perspektive za prihodnost niso boljše, kajti stranke, ki so na oblasti v deželi in državi, nimajo dobre volje. Nobena skrivnost ni, da je Krščanska demokracija proti globalni zaščiti manjšine in da bi zanjo želela le nekaj drobnih zakonov. Na ta način pa niti naši pravniki ne bodo dočakali pravične zaščite narodnih pravic. Če je bil namreč v 20 letih v parlamentu odobren le zakon Belci — Škerk, ki nekako daje pravno obliko slovenskim šolam, ustanovljenim od Zavezniške vojaške uprave, in je bil odobren zakon, s katerim je bila odpravljena prepoved slovenskih imen za naše otroke, prav malo lahko pričakujemo za prihodnja stoletja.

To ni naše izkrivljeno in črnogledno predvidevanje. Poslanec Moro v pismu, ki ga je pred kratkim naslovil

na predsednika pokrajine Zanettija v zvezi z zaključki Mednarodne konference o manjšinah, priporoča na področju manjšin ne le previdnost, temveč največjo previdnost, v slabi italijanščini torej previdnost na kvadrat. Predstavljajmo si, kaj to pomeni! Slovar italijanskega jezika pravi, da je previden, kdor natančno premisli, kaj sme in česa ne sme narediti.

V zvezi z našo občinsko upravo moram priznati, da se je nekaj naredilo, tako da ne razumem, zakaj lažna sramežljivost in lažna bojazen onemogočata, da nadaljujemo po poti, ki jo je modro izbrala levosredinska koalicija. Postavili smo namreč dvojezične table v treh krajih na Krasu, ni pa nobene pravne ovire, ki bi nam branila, da bi enako ravnali tudi v drugih krajih, kjer živijo Slovenci. V tem občinskem svetu smo odobrili poslovnik za rajonske konzulte, ki so uraden izraz te uprave, saj slednja imenuje njene člane. Ta poslovnik predvideva sicer v zverženem besedilu — uporabo slovenskega jezika. Koalicija pa je v okviru zadnjih dogovorov sklenila, da bo v zdravstvenem konzorciju, ki se ustanavlja, dovoljena raba slovenskega jezika. Proglasi tržaškega župana so nalepljeni po zidovih polovice občinskega ozemlja. Vse to smo seveda naredili v skladu z zakonom. Zato ne morem razumeti, da se prepoveduje raba slovenskega jezika v stikih z vsemi oblastmi, začeni z ljudmi, ki so v tem občinskem svetu. V njem so namreč tudi svetovalci slovenskega jezika. Gre namreč za pravico, ki jo določa Londonski memorandum in ki se je nameravam posluževati pri opravljanju svojih svetovalskih dolžnosti.

V zvezi z manjšinsko problematiko ne morem molče mimo simptomatičnega dejstva. Že nekaj tednov se v krščanskodemokratskih krogih govori o težavah, v katerih naj bi se znašla italijanska narodna manjšina v Jugoslaviji. O tem je prvi spregovoril deželni odbornik Coloni, ki je nastopil letos septembra na študijskih dnevih v Dragi. Kot gost je namreč neokusno delil nauke o, rekel bi, politični fiziki. Ko je govoril o težavah, v katerih se nahajajo Italijani v Istri, je spomnil, da v deželi ob meji akcija lahko vedno povzroči reakcijo, naglasil je sicer, da sam odklanja recipročnost.

Vsem mora biti pri tem jasno, kako si mi želimo, da bi italijanska narodna manjšina v Jugoslaviji uživala vse pravice, ki ji gredo in ki jih tudi mi zahtevamo zase. Odločno pa odklanjamo poskuse, da bi z nami ravnali kot s talci, ali da bi nas imeli za predmet recipročnosti med obema državama.

Tudi pokrajinski tajnik tržaške KD Rinaldi je govoril o težavnem stanju Italijanov v Istri (tako so vsaj pisali krajevni listi), enake besede je pred kratkim izustil predsednik pokrajine

Zanetti. Da ne bo nesporazumov, ponovno poudarjam, da morajo po našem Italijani v Istri uživati vse pravice.

Menim pa, da bi slovenska narodna skupnost v Italiji bila vesela, če bi bili vsi javni napisi na ozemlju dvojezični, če bi bili dvojezični vsi obrazci in listine javnih uprav, če bi njeni pripadniki lahko uporabljali svoj jezik, kot je dovoljeno Italijanom v slovenskem parlamentu, na sodiščih in javnih uradih. Takega »težavnega« stanja bi bili mi veseli!

Menim, da je vsaj prav malo korrektno grajati položaj italijanske narodne manjšine v Jugoslaviji, ko slovenska manjšina v Italiji ne uživa niti desetine takšnih pravic.

Odkrito tudi izjavljam, da naša pripadnost levosredinski koaliciji nikakor ni v nasprotju z našo zahtevo o celovitem izvajanju Londonskega sporazuma. Levosredinski sporazumi so namreč sad pogajanj za izvajanje politično — upravnih programov na krajevni ravni. Zahteva po celovitem izvajanju Memoranduma pa ni in ne more biti predmet pogajanj, saj je bilo to opravljeno pred 20 leti v Londonu.

Na koncu Vas, gospod župan, prosim, da poskrbite, da bom od prihodnje seje dalje imel na razpolago učinkovito prevajalsko službo. Name-ravam se namreč posluževati pravice, da svoje svetovalske dolžnosti opravljam v materinem jeziku. V nasprotnem primeru bom prisiljen obrniti se na pristojne državne in mednarodne oblasti.

Na koncu želim naglasiti, da bitka, ki jo bijemo pripadniki slovenske manjšine, ne zadeva le nas, temveč demokracijo, svobodo in civilne pravice vseh državljanov.

\* \* \*

## Malodušje je odveč



Prav v zvezi s tem pa je v zadnjih tednih opaziti pospešeno delovanje ljudi in krogov, ki imajo interes, da dosežejo dvoje: za-netiti med manjšino takšne in tolikšne prepire in zdrahe, da bo medsebojno komuniciranje nemogoče, in hkrati tako globoko vplesti manjšino v slovensko notranje dogajanje, da se dejansko onemogoči državniški pristop do manjšine same.

Če tega ne bi videli, bi si dejansko sami kopali grob, ali vsaj bili sokrivi za neučinkovitost naših političnih prizadevanj.

Trenutek je seveda težaven, vendar bodimo prepričani, da je predvsem od nas odvisno, kako se bo naš boj končal; enotnosti na zunaj nam namreč nihče ne more podariti, kot nam tudi nihče ne more preprečiti ali prepovedati urejenega razmerja z matico. Oboje je odvisno samo od nas samih. Upamo, da bo v teh težavnih in kočljivih trenutkih vendarle pri nas prevladala mo-drost.



Pogovor z Dušanom Pangercem, predsednikom Konzorcija

## Obrtna cona v Dolini je pomembna za razvoj domačih podjetij

Konec tega tedna bodo v Dolini slovesno odprli obrtno cono, v kateri je našlo prostor 22 domačih podjetij. Sestavlja jo 12 večjih hal za skupno površino 17 tisoč kvadratnih metrov. Kot je povedal Dušan Pangerc, predsednik Konzorcija obrtnikov Dolina, ki si je več let prizadevalo in naposled doseglo realizacijo ambicioznega načrta, bodo v prihodnje razmislili o možnosti, da bi se v obrtno cono »vselilo« še kako mlajše podjetje.



**Kdaj se je rodila zamisel za gradnjo obrtne cone v Dolini?**

To potrebo so naši obrtniki čutili že dalj časa, ker niso mogli razvijati svojih dejavnosti, kot bi hoteli. Pred kakimi desetimi leti se nas je nekaj obrtnikov sestalo skoraj po naključju. Začeli smo se pogovarjati o naših načrtih in smo izrazili željo, da bi se povežali.

Tako je prišla na dan zamisel za gradnjo obrtne cone. Ideja se nam je zdelala dobra in koristna predvsem za tiste dejavnosti, ki so bile dotlej »zadušene«, ker niso imele možnosti za razvoj. Pogovorili smo se torej s tedanjim županom Edvinom Švabom in ugotovili, da dejansko obstaja možnost za realizacijo tega načrta. Kasneje smo odkupili del zemljišča družbe Siot, na katerem danes stoji obrtna cona. Sporazumno s tedanjo občinsko upravo je bil spremenjen tudi regulacijski načrt. Prve ovire so bile tako uspešno premagane.

**Takšni so bili torej začetki. Kdaj pa ste postavili prve temeljne kamne?**

Prvi temeljni kamni so bili postavljeni po zelo dolgih pripravah, prošnjah, predložitvi načrtov, birokratskih postopkih itd. Lahko rečem, da smo zamudili več časa s tem, da smo dobili vsa potrebna dovoljenja, kot pa s konkretno izgradnjo obrtne cone. Ko smo bili torej gotovi, da je realizacija možna, smo se začeli takoj pogajati za odkup terena. Za to pa smo morali ustanoviti pravno telo, to je Konzorcij obrtnikov Dolina, ki je tudi izbral načrtovalce, iskal finančno podporo za to pobudo, vzdrževal stike s političnimi silami, da bi podprle uresničitev tega načrta, in opravil še mnogo drugih potrebnih pobud in poti za realizacijo načrta.

*Ko so bili končno vsi dokumenti na red smo lahko leta 1990 začeli z gradnjo hal v obrtni coni. Dela so trajala štiri leta.*

**S katerimi dejavnostmi se pretežno ukvarjajo obrtniki dolinske občine?**

Dovolj je, da pogledamo našo novo obrtno cono. Tu so zastopana področja, kot so avtomobilski servis — mehaniki, vulkanizerji in avtoličarji — nekaj podjetij pa se ukvarja z gradbeništvom. Poleg tega je v tej coni še nekaj drugih dejavnosti, na primer tipo-litografija, precizna mehanika, industrijska pralnica ter ustekleničenje vin in olja.

**Trenutno se je v hale v obrtni coni »naselilo« 22 podjetij. Ali se vam bo v bodoče lahko pridružil še katero?**

Z uresničitvijo tega načrta smo za sedaj zadostili potrebam naših domačih obrtnikov. Zavedamo pa se, da se bo v bodoče vsaj nekaj mladih pri nas odločilo za samostojen poklic in bi bilo torej prav, da bi tudi oni dobili prostor v obrtni coni. Začeti bomo torej morali razmišljati o tem, kako rešiti to vprašanje.

**Od kod pričakujete kliente? Prav v bližini je namreč industrijska cona, ki nudi podobne servise in storitve kot tu pri vas.**

Po mojem mnenju imajo obrtne cone velike perspektive, prvič zato, ker nudijo možnost skupnega dela, torej združitve moči, drugič pa, ker »olajšajo« mestno središče. V mestu tako ostanejo le tiste obrtne dejavnosti, ki so nujne za vsakdanje življenje in ki jih ljudje potrebujejo kot kruh.

Odkar smo začeli z gradnjo naše cone, smo takoj opazili pozitiven odziv klientov. Poleg tega pa smo videli, da lahko nudimo tudi servis veliki industriji, ker se ta večkrat poslužuje malih podjetij. Vsi obrtniki, ki so svojo dejavnost preselili sem, so že imeli svoje kliente. Tu gre torej le za povečanje dejavnosti.

**Ker se je dejavnost povečala, ste tudi ustvarili nekaj novih delovnih mest...**

Res je. Podjetja, ki so se vselila v nove prostore, so začela delati z novim elanom in tudi z novo mentaliteto. Sedaj so vse hale zasedene, v službo pa je bilo sprejetih že okrog 40 oseb.

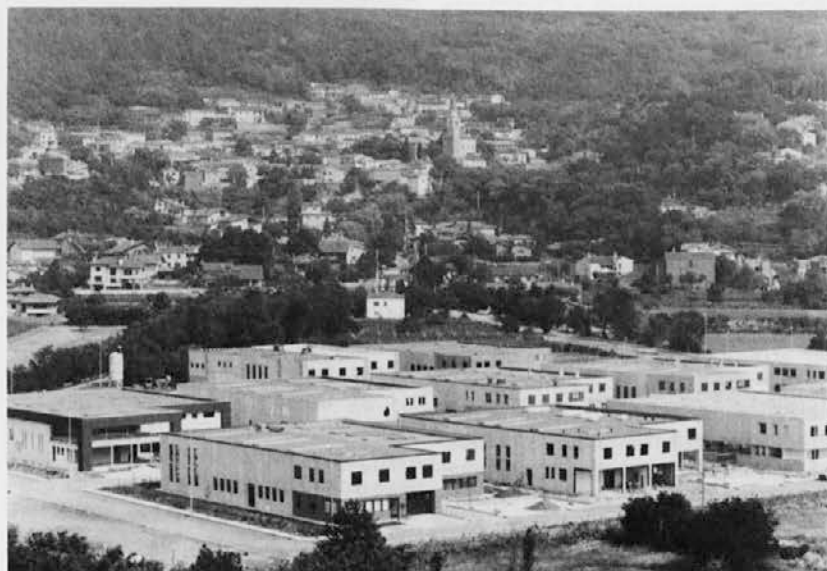
**Veliko, ogromno dela je torej za vami. Kaj pa tej obrtni coni še manjka?**

Obrtniki imamo še vedno tisto obrtniško mentaliteto, ki jo bomo morali spremeniti in začeti razmišljati bolj podjetniško. Ko smo načrtovali to obrtno cono, smo rezervirali najlepše

zemljišče pri vhodu, ki meri okrog 4000 kvadratnih metrov, da bi na njem zgradili večnamensko stavbo, kjer naj bi imela sedež razna predstavništva, tam bi lahko bil tudi servis SDGZ in bi imeli stalno razstavo vseh naših izdelkov. To v naši obrtni coni še manjka.

Dodati želim samo še misel, da je naš Konzorcij obrtnikov Dolina zelo ponosen na to pobudo, ki je edinstvena v takem merilu, in upam, da bo bistveno pripomogla k razvoju tega področja in naših podjetij za skupno gospodarsko rast.

**Pogovarjala se je Helena Jovanović**



Pogled na novo dolinsko obrtno cono

(foto Kroma)

Ob zadnjem zapletu med Italijo in Slovenijo ne moremo mimo dejstva, da se odmev na ta kaže posebej v naši deželi in v odnosih do slovenske manjšine. Ko je bilo znano stališče slovenske vlade, ki ni sprejela osnutka italijansko — slovenske izjave zunanjih ministrov, podpisane v Ogleju, je rimska vlada hitro reagirala in že podčrtala, da se bo problem vstopa Slovenije v Evropsko unijo ponovno zakasnil.

Če je imela slovenska vlada tehtne razloge za zavrnitev prej omenjenega dokumenta, gre to razumeti v smislu, da je bil pritisk Italije na Slovenijo še vedno močan. V tem okviru razumemo in podpiramo izvršne oblasti matične države, ki naj zadevo poglobi in si ne da vsiljevati določenih izbir in smernic v zunanji, pa tudi notranji politiki.

Upamo vsekakor, da se bodo delikatne zadeve v doglednem času kar se da ugodno rešile za obe strani. Prav posebej pa še pričakujemo, da bi tudi vprašanje zakonske zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji končno našlo pravo mesto in dejansko konkretizacijo, samo tako bo lahko italijanska vlada uresničevala pravi evropski duh, na katerega sicer neprestano opozarja v odnosih s Slovenijo.

SVET SLOVENSKEGA ORGANIZACIJ

## SKGZ zaskrbljena zaradi zaostritve odnosov med Italijo in Slovenijo

V Trstu je prejšnji teden zasedal izvršni odbor Slovenske kulturno-gospodarske zveze (SKGZ). Člani so predvsem izrazili zaskrbljenost zaradi zapletanja meddržavnih odnosov med Italijo in Slovenijo. Manjšina ostaja še naprej na hudem prepihu, so poudarili udeleženci seje, saj »kot najšibkejši člen tvoega hude posledice na vseh področjih svojega življenja«.

Govor je bil tudi o težkem stanju, v katerem se trenutno nahajajo manjšinske institucije in ustanove, te se dejansko borijo za preživetje, saj finančna sredstva prihajajo po kapljicah in še to z veliko zamudo. Letos pa niti ni znana »usoda« finančne postavke za Slovence v Italiji v letošnjem državnem proračunu. Člani izvršnega odbora so bili tudi kritični do deželne uprave, ki je že dodeljena sredstva pridrževala, tako da so bile razne manjšinske ustanove prisiljene prositi za posojila in zanje plačati visoke obresti.



## Mladi o skupnem manjšinskem predstavnstvu

# »Prvi korak je bil storjen, čaka pa nas še ogromno dela«

V Prosvetnem domu na Opčinah se je prejšnji teden sestala skupinica mladih, ki želi aktivno sodelovati pri procesu združevanja manjšine in želi tudi imeti svojo vlogo znotraj vsemanjšinskega parlamenta, o katerem se sedaj razgovarjajo Slovenci v Italiji. Srečanja se je udeležilo kakih 30 oseb, nekaj tudi z Goriškega, ki so tudi iznesli nekaj konkretnih predlogov o tem, kako naprej. Predvsem pa je važno, da bi se v bodoče takih sestankov udeležilo čimveč mladih, zato bo treba v bodoče predvsem najti pot do tistih, ki se prvega srečanja niso udeležili.

Nekaj udeležencev prvega, lahko bi rekli spoznavnega sestanka, so pobudo takole ocenili.

**Živka Persi**, študentka filozofije: »Pomembno je, da smo prebili led in se začeli pogovarjati za oblikovanje enotnega nadstrankarskega mladinskega foruma. Seveda pa nas čaka še ogromno dela, saj pojmi še niso razčiščeni in si še nismo na jasnem, kakšni naj bi bili skupni cilji. Seveda je to v enem večeru težko določiti, saj so vprašanja in dileme zelo globoke in potrebujejo svoj čas. Res pa je, da je bila na prvem srečanju udeležba premalo številna, torej se postavlja tudi vprašanje legitimnosti, to je koga naj bi predstavljali. Dalje se je treba dogovoriti, koga povabiti k sodelovanju. Vsekakor pa je treba na začetku poti nadaljevati in začeti čimprej z delom, s konkretnimi idejami, projekti in cilji.«

**Jasmin Rudež**, študentka političnih ved. »Dejstvo, da smo se srečali, je absolutno pozitivno, seveda pa se ne sme vse ustaviti pri prvem sestanku. Vsi, ki so se udeležili srečanja na Opčinah, so se strinjali, da je čas za oblikovanje mladinske manjšinske organizacije ne glede na strankarsko pripadnost. Treba se bo tudi pogovoriti o tem, kakšno vlogo naj imajo mladi v nastajajočem Narodnem svetu Slovencev v Italiji. Škoda, da prisostnost na Opčinah ni bila številna. Sprašujem se torej, če je za takšno pobudo sploh dovolj zanimanja. Želela bi, da bi se mladi znebili predsodkov med nami in ustanovili organizacijo, ki bi res zastopala interese mladih. Treba bo torej sensibilizirati mladino in si zagotovili njeno prisotnost na prihodnjih srečanjih.«

**Fabrizio Korošec**, študent na ekonomski fakulteti: »Predvsem se mi zdi pozitivno, da je zamisel prišla na dan spontano, ker smo čutili potrebo po tem. Na srečanju



Mladi na zborovanju v Prosvetnem domu na Opčinah (foto S. Ferrari)

je vsak povedal svoje mnenje o tem, kako si predstavlja našo situacijo. Skušali smo ugotoviti, kaj naj povezuje in torej najti neki skupni imenovalec, skupni interes, ki je bistvo vsakega udeleženja. Seveda pa ima vsak svojo

miselno formacijo, ki je vezana na politično miselnost, vendar ta sodi v preteklost in ne več v sedanjost. Tega se vsi zavedamo. Po mojem je bistveno, da mladi dobimo skupen jezik, kar sicer pomeni žrtvovati nekaj svoje »pre-

tekosti«, prepričanja. Na tem srečanju je vsekakor prišla do izraza volja po začetku skupne poti. Konkretno pa bo mogoče začeti z delom le, če bo na prihodnje sestanke prišlo več mladih. Tokrat jih je bilo le 30, s tako bazo pa ne predstavljamo nikogar. Sedaj imamo nekaj časa, da temeljito razmislimo o tem srečanju, pogledamo vase in izdelamo nove načrte. Čimprej pa bi morali sklicati novosten sestanek.«

**Peter Rustja**, študent jezikov: »Kot začetek pogovora za sodelovanje med mladimi je bilo to prvo srečanje vsekakor zanimivo. Dolslej priložnosti za pogovor o vprašanih in vlogi mladih znotraj zamejske družbe sploh ni bilo, starejši pa teh vprašanj tudi niso obravnavali tako, kot bi si mi želeli. Na Opčinah so bile podane nekatere smernice. Pogovorili smo se o tem, kako in kaj iskati znotraj mladinske skupnosti, kakšna naj bo naša vloga znotraj manjšine in kako to vlogo uresničiti. Pri tem pa gre le za začetno fazo, torej za iskanje skupnega imenovalca, ki sicer že obstaja, a je treba na podlagi različnih izkušenj tako organiziranih skupin kot mladih, ki niso vključeni nikjer, uskladiti različna mnenja in zahteve v duhu pluralizma in spoštovanja obstoječih razlik.«

## Zakaj od dobrega na slabše?

Pred kratkim je izšel Galebov šolski dnevnik za tekoče šolsko leto, njegovo izdajo pa so omogočili — kakor že vrsto let — slovenski denarni zavodi v Italiji, povezani v bančno sekcijo SDGZ. Prejšnji teden je omenjeni dnevnik priromal tudi na našo šolo (pedagoški licej Simon Gregorčič) in to v dokaj številnih izvodih (iz česar sklepam, da je bila naklada zelo visoka), saj so prenekateri primerki ležali vsepovsod, od zbornice, razredov, do raznih kabinetov. Presenečenju, da se je Galebov dnevnik znašel po dveh ali treh letih pri nas (namenjen je predvsem šolarjem), je sledilo novo presenečenje, ko sem ga vzel v roke in ga prelistal. Iz uvodnika razberemo, da »želi letošnji dnevnik približati (šolarjem) svet narave, ki je že močno ogrožena«: dejansko je v njem razvrščenih samo enajst ilustriranih strani z nekoliko skopim strokovnim besedilom, ki prav zaradi vsebinske omejenosti (nepovezanosti) in prostorske razpršenosti učinkujejo papirnato, neenotno, skratka nepričljivo. Maloštevilne poučne didaskalije nekako dopolnjuje osemnajst krajših rubrik »tega še nisem vedel«, kar je tudi vse; namreč vse, kar je v dnevniku koristnega, informativnega, saj so vse ostale strani namenjene šol-

skim in obšolskim dejavnostim. Pa še te so ilustrirane neučinkovito, neizrazito, razporeditev dnevov in mesecev pa je skrajno nepregledna.

Ceprav je kar nekaj pomanjkljivosti (neajurnirani kulturni spominski datumi), hote (?) izpuščenih opozorilnih znamenj za cerkvene in necerkvene praznike, netočnosti (nekaj res neverjetnih) v koledarju, neposrečenih izbir barv, ki učinkujejo hladno in odtujevalno, pa moti slehernega pozornega poznavalca (otrok) predvsem dnevnikova »praznina«, z drugimi besedami povedano — njegova totalna razosebljenost, in to na vseh ravneh: v dnevniku namreč ni nič (razen tistih nekaj sličic o naravi) privlačnega, vzgojnega, predvsem pa za otroka ustvarjalnega. Kako lahko sestavljalec tovrstnega dnevnika zreducira otrokov duševni svet zgolj na svet narave, pozabi pa na vse tisto, kar ustvarja, pospešuje odnose med ljudmi? In ravno v tem je največja hiba letošnjega dnevnika: površinsko, neangažirano zatekanje v anonimno naravo namesto odgovornega soočanja z resničnimi vzgojnimi težavami in potrebami adolescentov.

Nenazadnje ni mogoče prezreti nezanemarljive okoliščine, da letošnji sestavljalec dnevnika res-

nici na ljubo ni imel lahke naloge, spričo podedovane »nehvaležne« dediščine lanskega urednika, ki mu je očitno — po anketah in laskavih priznanjih sodeč — uspel veliki met: združiti v nekakšno harmonično celoto vizualno, predstavitevno plat (poleg funkcionalne) s sporočilno, ki je še najbolj pomembna, pa čeprav se je otroku ponujala preko poenostavljenih, a simpatičnih didaktičnih stripov, polnih človečanstva in »srčne kulture«. Prav te pa danes spričo naraščajočega nasilja in vse bolj razčlovečene človeške družbe našim doraščajočim najbolj manjka. Žal bodo za njo prikrajšani prav v tistem svojevrstnem mediju-pripomočku, ki bi jim jo lahko na neprisiljen način posredoval.

Letošnji Galebov šolski dnevnik je torej še en dokaz, da ima v našem zamejstvu (gospodarska) politika očitno včasih premalo poslušna za probleme in potrebe naše šole; v času, ko so se zrušili miti in »rekonstituirale« totalitarne ideologije, pa tudi v novonastali italijanski politični konstelaciji, bi morali Slovenci odpraviti nekatere zgodovinske predsodke in privilegirati tisto, kar je koristno za vso našo tu živečo narodno skupnost.

Adrijan Pahor



## »Carmina Burana« v Novi Gorici

### Lep uspeh Orffove kantate

V okviru Koroških dnevo, ki so se zadnji čas odvijali v Gorici in Trstu na pobudo Zveze slovenske katoliške prosvete, Slovenske prosvete in Krščanske kulturne zveze v — Novi Gorici pa še Zveze kulturnih organizacij — je v novem gledališču v Novi Gorici gostovala velika zborovska in orkestralna skupina s solisti ter predstavila kantato »Carmina Burana« skladatelja Carla Orffa.

Kaj so »Carmina Burana«? Gre za daljši izbor pesmi, pisanih v srednjeveški latinščini, v stari nemščini in francoščini. Tako lahko beremo v predstavitvi v koncertnem listu: »Večina pesmi je nastala v dvajsetem in zgodnjem trinajstem stoletju na raznih koncih srednjeveške zahodne Evrope. Tedaj, v času visokega srednjega veka, ko je bilo nemško rimsko cesarstvo na vrhuncu svoje veljave, je bil to še enoten kulturni prostor, v katerem so se govorili različni jeziki, povezovalni jezik pa je bila srednjeveška latinščina. Tedaj so nastale in se razmahnile prve evropske univerze na njih pa so študirali mladi z vseh vetrov, tudi z našega prostora.« Carmina Burana so pesmi potujočih klerikov, pesmi ljubezenske, pivske in veseljaške narave.

Avstrijski skladatelj Carl Orff (1895-1982) je avtor pričujoče kantate in je z njo dosegel velik uspeh v glasbenem svetu. Njegov melos, rojen iz gregorijanskega korala in ljudske pesmi, je v moderni glasbi deloval kot nov. Orff je tudi znan po svoji didaktični metodi glasbenega pouka in instrumantarija. Podobna je tudi druga njegova kantata z naslovom »Cantilli carmina« na tekste znanega rimskega pesnika Katula.

Zahtevno delo so izvedli mešani pevski zbori Danica iz Šentprimoža, Peca iz Globasnice, mešani in mladinski zbor slovenske gimnazije v Celovcu, Studio Percussio iz Gradca in člani orkestra Slovenske filharmonije iz Ljubljane. Dirigiral je Stanko Polzer, vokalni solisti pa so bili Norina Radovan (sopran), Marjan Trček (tenor) in Joško Kovačič (bariton).

Verjetno se je ob napovedi Orffove kantate v okviru Koroških dnevo marsikdo vprašal, zakaj prinašajo koroški slovenski rojaki na Primorsko sicer znano in mogočno zborovsko-orkestralno delo modernega avstrijskega skladatelja, ko pa bi bilo morda bolje, da bi posredovali kaj iz svojega ali splošno slovenskega glasbenega ustvarjanja. In res bi to za prihodnje kazalo, da bi tako Korošci kot Primorci medsebojno pokazali na lastno kulturno zakladnico, saj lahko velika dela slišimo po vseh evropskih in svetovnih koncertnih dvorinah!

Orffova kantata se v bistvu deli na tri dele: Primo vere (pomlad), In taberna (v gostilni) in Cours d'Amours z ljubezensko tematiko. Uvod in zaključek kantate pa je zborovsko-orkestralno lepa in mogočna pesem O Fortuna, Imperatrix mundi (Sreča, vladarica sveta). Skupno gre za dobro uro trajajoče delo, ki poslušalca prevzame in preseli v svet daljnega srednjega veka, ki pa je imel prav tako življenje in smrt, veselje in žalost, usodo in srečo ter nesrečo. In Orffova glasba zelo markantno izraža vsa ta čustva nekdanjega človeka in njegove družbe.

Zborovsko telo, sestavljeno iz zgoraj omenjenih pevskih zborov, je bilo zelo številno. Ni pa učinkovalo tako, kot je sicer kazala množičnost pevcev in pevk. Večkrat ga je tudi preglasil orkester, kjer so posebej izrazita trobila in tolkala, tipični instrumenti v tej kantati. Zelo so izstopali vokalni solisti, še zlasti sopranistka Norina Radovan v svojih deloma zelo zahtevnih pasajzah, pa tudi v lirično bogatem razponu. Pa tudi ostala dva moška solista, tenor Marjan Trček s kontratenorsko vlogo in še barvit (tudi igralski) nastop baritonista Joška Kovačiča. Celotni sestav-orkester, zbor in soliste — je v pravem koncertantnem dialogu smotro vodil mladi dirigent Stanko Polzer. Vsekakor bogat in zanimiv glasbeni popoldan, ki je slovesno zaključil Koroške dneve na Primorskem.

Andrej Bratuž

## »Športniki naj bodo zgled manjšini za skupen nastop«



V Kulturnem domu v Gorici je bila prejšnji teden slovesna proslava ob 70-letnici Udruženja slovenskih športnih društev v Italiji. Organizacija je bila predhodnik sedanjega Združenja slovenskih športnih društev v Italiji (ZSSDI) in jo je ukinil fašistični režim. Nekdanje »Udruženje« je povezovalo tako slovenska kot hrvaška športna društva, saj je takrat italijanski teritorij segal do Pule in do Ilirske Bistrice.

Glavni govor je imel v Gorici predsednik ZSSDI Jurij Kufersin. Primerjal je poslanstvo nekdanje in sedanje organizacije. Če sta se nazven razlikovali, saj je staro društvo organiziralo le notranja prvenstva in je bilo popolnoma zaprto vase, medtem ko danes slovenska društva in ekipe polnopravno nastopajo na prvenstvih in tekmovanjih italijanskih državnih zvez, pa sta si v osnovnem konceptu enaki. Za obe sta bistveni dve načeli, je poudaril Kufersin, skrb za športnikovo osebnost po načelu »zdrav duh v zdravem telesu« ter zvestoba narodnostnemu idealu. »Prav ta načela, ki so se globoko ukoreninila v mentaliteto in karakter ljudi, so preprečila, da niti fašizem ni mogel popolnoma izbrisati slovenskega duha, ki se je do druge svetovne vojne — in še posebno v obliki športnega ali polšportnega udejstvovanja — ohranil v ilegalni.«

Predsednik ZSSDI je v nadaljevanju svojega govora razmišljal predvsem o sedanjem trenutku, ki manjšini gotovo ni naklonjen. »Mislili smo že,« je dejal, »da so najhujši časi mimo in da jih ne bo več nazaj. Mislili smo že, da bomo lahko mirno in konstruktivno živeli in marsikdo je že popolnoma pozabil in arhiviral tista osnovna načela, zaradi katerih se je naše športno udejstvovanje osnovalo pred 70 leti in ponovno oživelo po zmagi nad nacifašizmom... Pa smo se motili! Ponovno so pred nami temne sence, ki bi hotele obračunavati z na-

šo organiziranostjo in celo z našo prisotnostjo. Pa ne samo pred nami, ampak tudi za nami so se pojavile te sence, tako da smo lahko zares zaskrbljeni in se bojimo za našo bodočnost in za bodočnost naših otrok. Pa vendar moramo biti optimisti, saj ne morejo biti današnji časi taki, kot so bili, pa tudi mi smo globalno močnejši, kot smo bili v preteklosti. In to v vseh ozirih, še posebno na našem športnem področju, kjer smo postali pravo široko gibanje, ki složno deluje brez strankarskih in drugih razprtij in v katerem se prepoznavajo vse najrazličnejše duše, ki živijo v naši manjšinski konstelaciji. Gibanje, ki do danes sicer ni imelo pravega in pravičnega priznanja za vse, kar je naredilo, in za vse, kar predstavlja, lahko, oziroma mora mnogo narediti v skupnem boju za ohranitev in razvoj naše narodnostne skupnosti. Prepričani smo, da je naš šport bil, je in tudi bo — če mu bodo seveda dani potrebni pogoji — eden glavnih akterjev v tem boju.«

Kufersin je tudi poudaril, da je vloga, ki jo ima šport v življenju naših ljudi, edinstvena in nezamenljiva, saj je aktivno ali pasivno šport prodril med vse naše ljudi. Gre torej za enega od glavnih temeljev, na katerih slonijo rast naše samozavesti, občutek in ponos pripadnosti naši narodnostni skupnosti, skrb za materin jezik. »Da je ta vloga celo večja, kot mislimo,« je utemeljil Kufersin, »pa dokazuje še dejstvo, da šport globalno aktivizira, po podatkih posebne študije, okoli 7.000 ljudi in da pripada velik odstotek letih mladim ali zelo mladim. Kar pomeni, da je vzgoja večjega dela naše mladine zaupana, poleg šoli in družini, prav športnim delavcem, ki niso zato le tehnični strokovnjaki, ampak morajo biti tudi globoko pedagoško podkovani in morajo znati prenašati na mlade rodove bogato tradicijo, dosežke in delo, ki so ga opravljali naši predhodniki in torej tudi tisti, ki so osnovali in so se aktivno udeleževali v Udruženju.«

»In ker smo danes močnejši,« je z optimizmom zaključil svoj govor predsednik ZSSDI Kufersin, trdno upamo, da se z nami in našimi organizacijami ne bo dogodilo to, kar se je pred sedeminšestdesetimi leti našim predhodnikom. Vendar moramo biti budni in ne smemo niti za ped odstopiti od naših osnovnih nalog in izhodišč. Še več: za zgled moramo biti vsem ostalim manjšinskim komponentam in jih spodbujati, da končno najdejo skupni imenovalec za enoten nastop in skupno delo v splošno korist slehernega našega človeka. Športniki smo bili in smo tega sposobni!«

## Ssk iz Števerjana: na občinske volitve se bo treba dobro pripraviti

Sekcija Slovenske skupnosti za Števerjan se je v novi sezoni prvič sestala v ponedeljek, 17. oktobra. Člani so predvsem poudarili, da se bo treba temeljito pripraviti na občinske volitve, ki bodo prihodnje pomlad in bodo potekale po novem volilnem zakonu, po katerem bodo občani neposredno izvolili župana. Slednji bo v občinskem svetu dobil večino (8 svetovalcev), manjšino (4 svetovalci) pa bodo sestavljali člani druge uvrščene stranke.

Glede na splošno kritično finančno stanje v državi so težave vidne tudi pri upravljanju števerjanske občine, ki nima velikih virov dohodkov. Zato bo občina potrebovala res dobre upravitelje, so dejali člani Slovenske skupnosti na seji. Predsednik števerjanske sekcije slovenske stranke Ivan Vogrič je v tiskovnem poročilu zapisal, da Ssk obljublja, da bo storila vse, kar je v eni mandatni dobi mogoče za napredek in razvoj Števerjana. »Od volilcev pa pričakujemo«, piše, »da bodo premagali vse predsodke glede kandidatov in župana, ki jih bo sekcija Ssk postavila na tisto mesto kot najbolj sposobne in primerne za vodenje naše občine za nadaljnja štiri leta.«



## Ptuj se je poklonil Francu Jezi

Silentium - Tišina: tako piše v čudovito obnovljeni starodavni jedilnici, danes prireditveni dvorani minoritskega samostana na Ptuju. V soboto, 22. oktobra, pa je v njej bilo vsej prej kot tiho. Govorila so dela, govorile so ideje, govorila je trdna vera v samostojno in neodvisno domovino Slovenijo, v občo rast slovenskega človeka, kot jo je izražal Franc Jeza, časnikar, pisatelj in tudi politik, v pristnem smislu besede, ki je umrl v Trstu pred desetimi leti.

Zgodovinsko društvo Ptuj se priredilo okroglo mizo z naslovom »Franc Jeza — ptujski rojak, pisatelj in domoljub« in povabilo za predavateljsko mizo Jezove prijatelje in sodelavce, ki so o njem in njegovem delu govorili na simpoziju, ki sta ga aprila meseca priredila Slovenska prosveta in Križek za družbena vprašanja »Virgil Šček«. Predavanja mag. Franca Goličnika, prof. Vlada Habjana (prebral ga je Livio Valenčič), prof. Martina Jevnikarja (prebral ga je Marij Maver), Marka Tavčarja (bral je prof. Bojan Terbuc), dr. Draga Legiše in Saše Martelanca, pa sta obogatila uvodni referat dr. Ljubice Šuligojeve, ki je govorila na temo »Ptuj pred drugo svetovno vojno (ptujska leta Franca Jeze)« in predstavitev gradiva za bibliografijo Franca Jeze, ki ga je zbral knjižničar Jakob Emeršič. Skupno gre za približno 2000 ugotovljenih enot, prav gotovo pa bi Jezi lahko pripisali še veliko esejev, člankov in ocen, ki mu jih zaenkrat ni mogoče z gotovostjo pripisati. Emeršič je tudi uredil imenitno razstavo Jezovih knjig, zbornikov in publikacij, pri katerih je sodeloval ter predstavil izbor značilnih člankov, ki jih je pisal za najrazličnejše časopise in revije od svojih dijaških let do smrti. Razstavo so odprli v ptujski mestni knjižnici, ki je tudi v zgradbi minoritskega samostana.

Zgodovinsko društvo Ptuj, predseduje mu prof. Bojan Terbuc, ki je vodil srečanje, je s to okroglo mizo tudi proslavilo 125-letnico ptujske gimnazije. Pri pobudi pa je sodelovala tudi ptujska občinska uprava. Prisoten je bil tudi predsednik skupščine Vojteh Rajher, ki je udeležencem izrekel dobrodošlico in jim na koncu izročil spominske darove. Ponovno je bil izrečen predlog, da bi se Francu Jezi oddolžili tudi s ploščo ali poimenovanjem zaradi simbolike, kake poti. Ideja bo kot kaže uresničena. Upajmo, da kmalu! V kratkem pa bo izšel zbornik referatov z obeh okroglih miz. Tržaške, ki je bila 22. aprila in te druge, ptujske, ki je Franca Jezo počastila točno šest mesecev kasneje.

## Pismo uredništvu:

# Klic v sili SKD Igo Gruden



Notranjost sedeža Igo Gruden iz Nabrežine

(foto Kroma)

Nabrežina je od nekdaj slovela kot eden glavnih kraških kulturnih centrov. Njen pomen je bil velik zlasti konec prejšnjega in v začetku tega stoletja, in to predvsem zaradi svetovno znanih kamnolomov z več tisoč zaposlenimi in zaradi važnega železniškega križišča. Pod fašizmom se je njen pomen zmanjšal, kulturno udejstvovanje pa je povsem zamrlo, saj sta se slovenska beseda in petje ohranjala le v cerkvah. Zanimivo je, da so se vsi priseljenci pred drugo svetovno vojno poslovenili ali vsaj naučili slovenščine. Ti so bili v glavnem furlanski kamnoseki ali železničarji; povsem so se vključili v vaško stvarnost in tudi v kulturne dejavnosti. Po končani drugi vojni se je kulturno življenje razraslo: oživeli so pevski zbori, dramske skupine, telovadna oz. športna društva. Vse do usodnega leta 1948/49, ko je z informbirojevo resolucijo nastopilo večletno mrtvilo.

Sredi šestdesetih let se je skupina mladih odločila, da poživijo kulturno dejavnost. V stari, že takrat nesodobni »Dudkovi« dvorani je spet oživelo, mladina vseh barv se je zbirala pri šahovnicah, ob namiznoteniški mizi, v knjižnici, z dramsko skupino, z zametki pevskega zbora. Nabrežina je doživljala pravi kulturni »boom«. Prostori pa so kmalu postali pretesni in neprimerni za vsestransko delovanje. Takratni društveni odbor si je zadal nalogo, da uresniči staro zamisel, da se v občini zgradi kulturni dom. Zemljišče je bilo na razpolago, saj ga je kupila že po vojni ustanovljena zadruga, ki je nekaj let upravljala kinodvorano. Sami društveni člani so takrat poskrbeli, da so ponovno odkupili del zemljišča, kjer je sedaj igrišče Sokola. Vsi merodajni in drugi krogi so se strinjali, da je devinsko — nabrežinski občini potrebna dvorana. Dane so bile slovesne in manj slovesne — privatne obljube, da se bosta sen in potreba kulturnikov v najkrajšem času uresničila. Med tem so rasle, kot gobe po dežju, dvorane v raznih vaseh, zlasti tam, kjer je »konkurenčni« tabor že imel svojo dvorano, je »nasprotni« tabor poskrbel, da je zrasla še ena dvorana. Tako smo danes priča, da sta npr. v Sv. Križu dve dvorani in v grad-

nji še tretja; take primere dobimo v več vaseh tako na Tržaškem kot na Goriškem. Edino devinsko-nabrežinska občina ne razpolaga z enim samim primernim prostorom za javne nastope.

S temi problemi se danes sooča odbor SKD Igo Gruden, ki poleg dveh pevskih zborov ima še dramsko skupino in precej kulturnih delavcev z večkrat izvornimi pobudami, ki pa se morajo udejaniti le na prostem.

Nabrežina razpolaga, poleg male župnijske dvoranice le z neprimernim prostorom, ki ne ustreza sedanjim predpisom

za javne nastope, poleg tega pa je v takem stanju, da s strehe pronica voda, prostor je neogrevan, manjka oder in vse je v izredno slabem stanju, kar lahko vsakdo preveri.

Pred leti je bil občini predložen načrt za nov »Grudnov dom«, ki naj bi zrastel na posebej za to kupljenem zemljišču. Občinski organi so načrt odobrili, bil je plačan prvi davčni obrok »Bucalossi«; nabrežinski kulturniki so bili prepričani, da se njihov sen uresničuje, zato pa je bilo razočaranje toliko večje, ko se ni nič premaknilo in ko je pravni lastnik celo dvignil kavcijo in se je s tem praktično odrekel zidavi dvorane.

Danes, ko že itak naša manjšina preživlja težke trenutke, ko ni dovolj posluha za naše potrebe pri krajevnih oblasteh, so nabrežinski kulturniki v takem položaju, da morajo svojo dejavnost osredotočiti na nastope po raznih dvoriščih, ali gostovati izven občine. Dvorane, ki bi omogočala katerokoli dejavnost, enostavno ni! S tem stanjem so bili seznanjeni vsi merodajni krogi: Občina, Dežela, SKGZ, SSO, Slovenija in lastnik stavbe!

Upajmo, da bo ta naš poziv pred dokončno, najusodnejšo odločitvijo — prekinitev delovanja — naletel na pozitiven odziv odločujočih. Je mar mogoče, da narodnostno najbolj ogrožena občina na Tržaškem, kjer so italijanski nacionalisti vsak dan glasnejši, ni vredna niti temeljite obnove bivše dvorane, sedeža kulturnega društva Igo Gruden?

Odbor

## Nov zvezek »Zgodovinskega časopisa«

Pred nedavnim je v Ljubljani izšel nov zvezek Zgodovinskega časopisa, glasila Zveze zgodovinskih društev Slovenije. Glavni in odgovorni urednik revije, ki izhaja v treh jezikih — poleg slovenščine še v angleščini in nemščini — je dr. Vasilij Melik.

Najnovejša številka je po obsegu in vsebini člankov bogata. V njej najdemo zapis Helmuta Castritiusa z naslovom »Barbari — antiqui barbari: k poselitveni zgodovini jugovzhodnega Norika in južne Panonije v pozni antiki«, zapis Mihe Kosija o templarjih na Slovenskem — Prekmurju, Beli Krajini in Ljubljani, Stane Granda pa piše o časopisu »Sloveniniens blatt«, ki je izhajal leta 1848, dobi prebujenja narodov.

Med ocenami zgodovinskih knjig, ki so izšle v zadnjem času, velja omeniti članek Anje Dular o knjigi »Prag-zgodovinska gradišča tržaške pokrajine«, ki sta jo napisala Stanko Flego in Lidija Rupel. Med drugim avtorica članka opozarja, kako je pomembno, da je delo izšlo v slovenskem in italijanskem jeziku. Z narodnostnega stališča je to zelo važno ne le zato, ker je manjšina prispevala temeljno knjigo o najstarejši poselitvi Tržaškega, ampak tudi, ker so v obeh izdajah na-

vedena ledinska imena dvojezično, tako italijanski bralec spoznava tudi slovenska imena. Dularjeva dalje avtorjema priznava, da sta napisala delo, ki je zanimivo tako za strokovnjake kot za širši krog bralcev.

\* \* \*

## Galeb št. 2

Prejšnji teden je bila dotiskana najnovejša, druga številka mesečnika za šolarje Galeb, ki ga izdaja zadruga Novi Matajur iz Cedada. Glavna urednica revije je Majda Železnik, odgovorni urednik pa Dušan Udovič. V Galebu je tudi tokrat predvsem polno pravljic in pesmic za otroke različnih avtorjev. Povečini gre za znana imena. Izredno lepe so tudi barvne ilustracije. Naslovno stran Galeba, ki predstavlja ladjico s številnimi zastavicami na jamboru, je narisala Freya Behrens z osnovne šole O. Župančič od Sv. Ivana v Trstu.

V zadnjem Galebu je tudi veliko križank in ugank. Prijetno rubriko »Šolarji pišejo«, v kateri otroci pripovedujejo svoja doživetja, so tokrat oblikovali učenci osnovne šole z Otlice ter učenci gropajske osnovne šole K.D. Kajuh.



## Govor predsednika Peterleta na 3. kongresu SKD v Ljubljani

## »Tretjič se tu zbiramo zaradi Slovenije in slovenstva«

Konec prejšnjega tedna je bil v Ljubljani dvodnevni 3. kongres Slovenskih krščanskih demokratov, na katerem so delegati ponovno potrdili dosedanjega predsednika Lojzeta Peterleta. Podpredsednika stranke sta Janko Deželak in Peter Vencelj, glavna tajnica pa Vida Čadonič-Spelič. Vodstvo stranke pa je zapustil dosedanj tajnik Edvard Stanič.

Na odprtju kongresa so spregovorili številni gostje iz Slovenije, zamejstva, zdomstva in izseljenstva. Spregovorili so tudi predstavniki slovenskih manjšin iz Italije in Avstrije. Udeležence kongresa je med drugimi pozdravil tudi načelnik svetovalske skupine v Deželnem zboru Furlanije-Juljske krajine Bruno Longo.

Deželni tajnik Slovenske skupnosti Martin Breclj je v svojem nagovoru opozoril prisotne predvsem na probleme slovenske narodnostne skupnosti v Italiji. Uvodoma je poudaril bistveno vlogo Slovenskih krščanskih demokratov pri utrjevanju slovenske demokracije in države. Glede odnosov med Italijo in Slovenijo je Breclj dejal, da gre za resno vprašanje, obenem pa poudaril, da pripadnike slovenske manjšine čudi oblika, v kateri so prišli pomisleki slovenske vlade na dan. Breclj je dalje delegate na kongresu opozoril, da Italija še do sedaj ni rešila vprašanja slovenske manjšine, kar je škandal v osrčju demokratične Evrope. Pri prizadevanjih za doseg naših pravic, je zaključil Breclj, računamo na oporo matične države.

Pozdravom je sledil dolg in izčrpan govor predsednika SKD Lojzeta Pe-

terleta, ki je med drugim dejal: »Kot prvič in drugič se zbiramo tretjič zaradi Slovenije in slovenstva, z željo, da bogatejši za številne izkušnje in spoznanja zadnjih let k dosedanjim uspehom dodamo nove.« Peterle se je dotaknil raznih področij, od uvedbe, z vrsto zakonov in mednarodnih konvencij, človekovih pravic po sodobnih demokratičnih standardih, do krize družine, vprašanja naroda, gospodarskega razvoja ter drugih družbenih in državnih problemov. O narodu je dejal naslednje: »Z vzpostavitvijo demokracije in ustanovitvijo države je slovenski narod izostril identiteto, si utrdil samozavest in si postavil trdnejše formalne okvire za prihodnost. Zgovoren je lok od Krekovega boja za slovensščino v kranjskem deželnem zboru ob začetku stoletja, preko dveh diktatur do slovenske države ob koncu istega stoletja, ki kaže prepričljiv zgodovinski uspeh slovenskih narodnih prizadevanj. Danes se celo govori o fenomenu Slovencev.«

»Skoraj petina Slovencev živi izven meja slovenske države kot manjšine v sosednjih državah, zdomci ali izseljenci po svetu. Pomembno je, da je demokratična slovenska vlada odpravila ideološki kriterij pri skrbi za ohranitev in razvoj slovenstva po svetu in želi povezovati vse Slovence, ki ohranjajo povezavo z domovino. Ne poznamo več sovražnih ali naprednih Slovencev, ampak Slovence, ki bi radi ohranili identiteto in povezavo z domovino.«

»Kljub spremenjenim razmeram s položajem naših manjšin še ne more-

mo biti zadovoljni. Posebej je zaskrbljujoče stanje slovenske manjšine v Italiji, ki še nima zakonske zaščite...«

Peterle je dalje govoril gospodarskih dosežkih Slovenije. »Dokazali smo«, je menil »da smo sposobni več od golega preživetja. Pri preobrazbi gospodarstva smo bili veliko bolj uspešni na makro kot na mikroekonomskem področju. Dobro je uspela denarna reforma, znižanje inflacije, držimo uravnotežen proračun, trgovinska bilanca je uravnotežena, devizne rezerve naraščajo, plačilna bilanca je pozitivna, javni dolg se manjša, obresti se znižujejo, dosegli smo konvertibilnost tolarja in močno povečano finančno zaupanje.«

Optimistično je predsednik SKD še dejal, da ima razvoj Evropske zveze prihodnost in da bo Slovenija njen polnopravni član, čeprav »ob jasnosti cilja še ni popolnoma jasna pot«. Kar pa zadeva program za naslednjo mandatno dobo Slovenskih krščanskih demokratov, je Peterle takole zaključil: »V nadaljevanju preobrazbe je treba povečati njeno dinamiko in globino. Zaključiti je treba proces lastninjenja z namenom čim hitrejše sanacije podjetij in povečanja kroga slovenskih lastnikov.«

»V strukturi slovenskega gospodarstva je treba bistveno povečati delež srednjih in malih podjetij s pomočjo odgovarjajoče kreditne politike.«

»Zamisli je treba model slovenskega gospodarstva za naslednje desetletje in strategijo državnih podpor. V tem smislu je treba posebej oprede-

liti državno politiko do tistega dela slovenskega gospodarstva, ki je v krizi in se ga nepreobraznega ne da pripeljati v tržno gospodarstvo.«

»Preprečiti je treba naraščanje javnega dolga zaradi državnih podpor podjetjem, katerih težave izvirajo iz starega načina gospodarjenja in izčrpavajo tekoči državni proračun.«

»Z racionalizacijo javne porabe naj bi se uravnovesil davčni pritisk na podjetja, v mejah, ki bodo omogočale mednarodno konkurenčnost.«

»Za gospodarski razvoj države je izvoz razvojni imperativ, pri čemer naj pozitivno trgovinsko bilanco dopolnjuje vse večji delež izdelkov s slovensko blagovno znamko na svetovnem trgu.«

»Da bi izkoristili možnosti turizma, ne da bi pri tem trpela naša identiteta, je treba doseči usklajeno delovanje različnih turističnih institucij, ki jim preti neučinkovita birokratizacija.«

»Davčni sistem mora biti pravičen, kriterijalno močno diverzificiran, preprost in naj zagotavlja lahko izterljivost.«

»Ne glede na približevanje Evropski zvezi je treba izvajati kmetijsko politiko na podlagi prepričanja, da je slovenskemu kmetu treba zagotoviti obstoj in rast iz narodnih interesov.«

»Skrb stranke mora biti širjenje pojmovanja kulture kot izraza slovenske življenjske sile na vseh ravneh.«

\* \* \*

Tržaški občinski svet je sprejel regulacijski načrt, ki je plod kompromisov in ima kot tak svoje dobre in slabe strani. V marsičem ga bo treba še izboljšati in izpopolniti. Za to se bodo s strokovnimi prijemi zavzeli tudi predstavniki slovenske narodnostne skupnosti.

Janko Jež

## SPOMINI (13)

(Ob 50-letnici kapitulacije italijanske fašistične armade v Sloveniji)



Nekega popoldneva sem slonel na oknu, ko se mi je ena od njiju približala in mi izročila ovitek, v katerem je bil slovenski šopek z rdečim nageljnom, roženkravtom in rožmarinom. Ta ovitek s šopkom, povezanim s slovensko trobojnico, je imel svoj pomen. Podzavestno sem čutil, da se moje bivše učenke in učenci poslavljajo od mene. Ovitek s šopkom sem več let skrbno hranil. Ko sem ga nekega dne po povratku v Trst spet pregledal, sem opazil, da se je spremenil v prah. S hvaležnim spominom na ljubljansko mladino sem ga s trpkim občutjem zaradi slovenskega medvojnega gorja skoraj s svečanim obredom sežgal. Ta slovenski šopek je zame dejansko pomenil odhod. Naslednjega dne zjutraj sem se mirno poslovil od vseh, ki so bili z menoj v celici, v kateri je vladalo mučno razpoloženje. Oddahnil sem si, ko se je vojaški tovornjak ustavil pred železniško postajo. Nisem se bal smrti. A zakaj bi odklanjal življenje, če sem ga vselej in vedno v mejah svojih skromnih možnosti in zmožnosti posvetil svojemu narodu?

Bil sem uklenjen. V železniškem kupeju so me še s posebno meter dolgo verigo priklenili na italijanskega civilista, ki so ga prav tako kot mene vračali v Trst. Celo na stranišče sva morala hoditi skupaj. V Trstu je vlak ustavil ob tovornem prehodu na Miramarski ulici, prav nasproti stavbe, kjer sem mnogo let stanoval kot otrok, študiral in trpel z materjo, bratom in sestrama, ki smo prezgodaj izgubili dobrega in skrbnega očeta oziroma moža.

Prepeljali so me v koronejske zapore. Tedaj še nisem vedel, da se ulica Coroneo imenuje po ljubljanskem škofu Tomažu Hrenu, ki se je po teda-

njem običaju v protireformacijski dobi podpisoval tudi z latinsko obliko svojega priimka »Coroneus«. Stanoval je na vrhu ulice, na pobočju griča, kjer je imel svoje poletno bivališče.

Vtaknili so me v celico, kjer sta bila zaprta dva mladeniča iz Križa. Z njima sem prebil tri dni. Nisem vedel, s kom imam opravka, zato nisem politiziral. Z menoj sta bila zelo vljudna. Celico bi morali pospravljati in čistiti izmenoma, vendar ko bi to delo moral opraviti jaz, mi tega nista dovolila. Motilo me je skupno stranišče na avtomatično odplakovanje. Še bolj pa me je motilo, da smo iz straniščne školjke morali zajemati tudi vodo za pitje, v njej pa tudi izpirati posodo in pribor. Po treh dneh so me brez vsakega zaslišanja prepeljali v vojaške zapore v ulici Tigor. Oddelili so mi majhno in temačno celico, že polno raznih predmetov drugih jetnikov, vendar prazno.

Svojo prtljago sem odložil na prazno mesto na oknu, visoko pod stropom, nato so me odvedli na ne preveč veliko dvorišče, kjer je kar mrgolelo zapornikov v najrazličnejših vojaških uniformah. Izvedel sem, da so zapori pretesni, nehigienični in smrdljivi zaradi »kible«, ki zasmraja vsako celico in je razen tega nasičena z razkuževalnimi sredstvi, s katerimi jo vsak dan škropijo. Ker so se zdravstveni organi bali izbruha kake epidemije, so sklenili, da morajo jetniki prebiti ves dan na prostem, na že omenjenem dvorišču, in to ob vsakem vremenu in ob vsakem letnem času. Hrana je bila dobra, vojaška, le spali smo slabo. Celica, ki bi morala biti v normalnih časih samica, je bila od večera do zore natrpana z devetimi jetniki, ki so se stiskali kot sardine v škatlji. Da se nismo preveč suvali pri premikanju, smo ležali na golih tleh, eni z glavo v eno smer, drugi pa z nogami, ki so nas z obeh strani zadevale ali v tilnik ali v brado, kajti ležati vznak ni bilo mogoče.

Pisno sem obvestil mater, da sem zaprt v Trstu. Večkrat mi je poslala kak priboljšek, čeprav ga je bila potrebna bolj kot jaz. Te hrane nisem imel nikdar priložnosti, da bi jo razdelil med sosede. Pokradli so mi jo delno podnevi, ko sem bil na dvorišču, v celoti pa ponoči, ko sem spal.

Potem ko so me slikali z vseh strani, vzeli prstne odtise in izpolnili kartonček za vojaški kriminalistični arhiv v Gaeti, so me nekakako konec sep-



# Zapisal se je v srca Slovencev!

## II. Franc Ksaver Meško (1874-1964)

**Sele nad Slovenj Gradcem  
14. januarja 1964**

Avtobus nas je v zelo zgodnjih jutranjih urah odpeljal iz meglen Ljubljane proti Celju in nato dalje do Slovenj Gradca. Pokrajina je bila odeta v snežno odejo in temu primerno je bilo tudi vreme. V mestu smo se srečali z gospodom dekanom Jakobom Sokličem, ki nam je povedal, do kod lahko gremo z avtobusom in koliko časa bomo še pešali do Sel. Njega na pogrebu ne bo, je rekel, ker je bolan, je pa pripomnil, da je naredil vse, kar je kot sobrat in prijatelj bil dolžan storiti za pokojnega Ksaverja, ki je 11. januarja umrl v slovenjgraški bolnišnici. Iz bolniške mrtvašnice so ga odnesli po vseh tistih ulicah, ki jih je redno vsak teden prehodil, ko je lahko še prišel v mesto. Najprej je šel na pošto, nato se je običajno ustavil pri zdravniku, v lekarni, v knjigarni, spotoma obiskal Gospodarja v župnijski cerkvi in prišel na klepet v župnišče. To je bil nekakšen ustaljeni ritual, ki se je ponavljal desetletja, ko je bil Meško na Selah. Od teh poti se je malokdaj oddaljeval. Običajno se je ustavil še pri kakšnem obrtniku ali znancu, vendar mimogrede.

Po zasneženi pokrajini smo se počasi pomikali v dolgi koloni drug za drugim po shojeni gazi do Sel. Malo podeželsko župnišče, ki sem ga večkrat obiskal, je

nudilo še zadnje ure zavetje gospodarju, ki je bil med zadnjimi rednimi stanovanjci v tej stavbi... Mogočna lipa pred cerkvijo in majhno, vendar domače in prijazno pokopališče je pričakovalo novega člana... Kmalu za nami so prišli mariborski škof dr. Maksimiljan Držečnik, njegov tedanji tajnik dr. Stanko Ojnik in še nekateri duhovniki. Škof je bil izredno ganjen, ko je zapazil, da se nas je nabralo še nekaj, med nami tudi dr. Stanko Cajnkar. Ta mu je tudi povedal, da bi rad spregovoril nekaj besed, ne samo, ker je bil Meško starosta med slovenskimi pisatelji, pač pa tudi zato, ker je bil njegov daljni sorodnik. Škof mu je z velikim veseljem prikimal in dodal, da ga je pot izmučila, zato naj ima on daljši govor.

Obred v cerkvi je spremljalo še kar lepo število vernikov. Bil je pač zimski dan in tudi poti so bile temu primerne. V nepozabnem spominu mi je ostal cerkovnik srednjih let, ki je zvonil, bil pogrebec in ki je Meška dobro poznal. Škof se mu je zahvalil, da je pisatelja obiskoval vsak dan v slovenjgraški bolnišnici, za kar je moral prepeščiti dolgo pot. Tudi to je dokaz dobrote in plemenitosti župljana, ki je iskreno čutil, kdo jim je Meško bil in kaj je pomenil za slovenski narod.

Selško cerkev in pokopališče sem pozneje obiskal še nekajkrat. Vedno pa sta mi ostala pred očmi dva dogodka. Prvič, kako sem obi-



Obnovljen Meškov nagrobnik na Selah nad Slovenj Gradcem

čajno prav po pobalinsko pokukal skozi okno, če je Meško doma in pogledal, kaj dela. Vedno sem videl isti prizor. Bil je ob delavni mizi! Drugo pa njegov pogreb in preprosta hvaležnost koroških ljudi za vse, kar jim je dobrega naredil kot duhovnik. Tudi tu se je odrazila hvaležnost za vse, kar je Slovincem zapustil, čeprav ni dobil tistega, kar je v tistem času tudi zaslužil...

Dva letošnja spomina na Frana Ksaverja Meška so za Slovence gotovo pomembna. 28. oktobra se bomo spomnili 120. obletnice rojstva, 11. januarja pa je bila 30. obletnica njegove smrti. — Dva datuma, ki simbolično povezuje ta človeka, skromnega, tihega, a istočasno plemenitega in še vedno premalo ovrednotenega v naši slovenski literaturi kot tudi kulturi. Naj ta zapis vsaj nekaj pripomore k temu.

Ambrož Kodelja

## Ssk o odnosih med Italijo in Slovenijo

»Slovenska skupnost izraža upanje, da bosta vladi Republike Slovenije in Republike Italije čimprej premagali ne vedno povsem jasne težave in zapreke, ki so se v teh dneh pojavile v bilateralnih pogovorih, ter dosegli dogovor, ki bo polno spoštoval dostojanstvo in zakonite koristi obeh strani,« piše v tiskovnem poročilu stranke. Obenem Ssk poudarja, da bi Italija vse-kakor morala rešiti odprta vprašanja slovenske manjšine, začenši z odobritvijo pravičnega zaščitnega zakona, v prvi vrsti in predvsem na osnovi lastne ustave, kakor tudi na osnovi že sprejetih mednarodnih obvez.

V Društvu slovenskih izobražencev v Trstu, Ulica Donizetti 3, bo v ponedeljek, 31. oktobra, okrogla miza slovenskih politikov ob 40-letnici konca Svobodnega tržaškega ozemlja. Začetek 20.30.

### NOVI LIST

Izdajatelj: Zadruga z o.z. »NOVI LIST« - Reg. na sodišču v Trstu dne 20.4.1954, števil. 157.

Uredništvo: Martin Breclj, Ivo Jevnikar, Helena Jovanovič, Drago Legiša (glavni in odgovorni urednik), Miro Oppelt, Saša Rudolf, Marko Tavčar in Egidij Vršaj.

Fotostavek in tisk: Tiskarna Graphart, Trst, tel. 040/772151.

Član Združenje periodičnega tiska v Italiji

tembra z vojaškim transportom v tovornih vagonih iz stare proste luke poslali v tako imenovane delavske bataljone v Arezzo. To pot nisem bil uklenjen.

Nisem bil niti dober mesec v Arezzu, ko so me nekega večera pozvali k dežurnemu častniku in mi sporočili, da me bodo naslednje jutro prepeljali nazaj v tržaške vojaške zapore na zaslišanje. Noč sem moral prebiti v disciplinski celici vojašnice. Zjutraj so mi na vojaško uniformo nadeli platneno trenirko in me izročili dvema karabinjerjema, ki sta me uklenjenega spremila peš do postaje. Ljudje so me začudeno gledali, jaz pa sem ponosno stopal med obema angeloma varuhoma. Uklenjen sem bil do Firenc, kjer smo izstopili. Na brzi vlak za Trst sem čakal v posebni celici za jetnike na postaji. Zaspal sem na pogradu. Ko sem se zbudil, sem že zagledal pred seboj oba karabinjerja, ki sta me spet uklenila in pospremila v poseben oddelek brzega vlaka, namenjenega v Trst. Na vlaku sta mi vendarle snela jeklene sponke.

V Trstu sem dolgo čakal na zaslišanje. Na dvorišču nas je pošteno zeblo. Začela se je že oglašati burja, saj je bilo nekako sredi novembra. Nismo več klepetali kot v mesecu avgustu, ko smo si krajšali čas z igranjem kart ali s šahom (figure smo si sami napravili s pregnetim kruhom), raje smo stopali gor in dol po dvorišču, se prerivali, včasih malo telovadili, da smo spravili kri v hitrejši pogon. Pri zaslišanju, do katerega je prišlo kmalu pred božičem 1942, sem naglo opravil: »Pri naboru nisem bil potrjen zaradi akutnega vnetja desnega pljučnega vršička. Zato me niso sprejeli niti v tečaj za rezervne častnike. Nisem prejel poziva za osvoboditev Abesinije in proglastitev novega rimskega cesarstva. V Ljubljano sem šel študirat z rednim potnim listom, čeprav časovno omejenim na en mesec, kajti kot razlog za potovanje sem navedel obisk pri teti.« Iz zapora so me izpustili prav na božični dan na začasno svobodo in me spet napotili v Arezzo. Seveda so mi spet dodelili dva angela varuha iz vojaškega rodu, ki se je pri Pastrengu odlikoval v borbi proti Avstrijcem, ki pa sta se morala zato ponižati in spet peljati v internacijo »bandita« iz Jugoslavije.

Konec januarja 1943 sem že prejel poziv na sodno obravnavo pred vojaško sodišče v Trstu. Za spremljevalca so mi tokrat podelili podnarednika mo-

jega voda v delavskem bataljonu. V Trst sem potoval kot vojak, brez jeklenih sponk in verig, vendar pod nadzorstvom. Ob prihodu v Trst sem ob natančno določeni uri prišel pred vojaško sodišče nasproti stare univerze.

Vojaški tožilec je zame predlagal dve leti ječe zaradi dezertstva. To kazen mi je sodišče tudi prisodilo. Proti njej sem takoj vložil priziv, zato so me kar na mestu izpustili na začasno svobodo. Podnarednik, ki je bil stalno poleg mene, me je takoj pospremil do železniške postaje. Spotoma sem ga poprosil, da mi je dovolil, da sem šel pozdravit mater.

Tako sem se spet znašel v Arezzu, se kmalu vživel v nove razmere, se z drugimi tovariši veselil ugodnega razvoja na svetovnih bojiščih, kar je posebno dokazovalo dejstvo, da je prevzetni hitlerjanski vojaški robot običal na črti Leningrad — Moskva — Stalingrad, in pa še prav posebno dejstvo, da je bilo več kot 40 nacističnih in fašističnih divizij vezanih na razvejanem jugoslovanskem bojišču.

### Delavski bataljon v Arezzu

Delavski bataljoni so nastali iz notranje-politične potrebe, ki jo je fašistični režim čutil med vojno, da si zavaruje tla v frontnem zaledju, kjer je že razsajala partizanska gverila. Šlo je za tekmo, s katero so si na obeh straneh skušali zagotoviti priliv mladih sil. Ko so fašisti uvideli, da se čedalje več mladine zateka k partizanom, so tudi sami začeli mladince enostavno loviti. Ker niso vedeli, kako z njimi ravnati, so jih začeli pošiljati v tako imenovane posebne oziroma delavske bataljone. V teh so zbirali ljudi, ki niso bili kaznovani, obsojeni ali ki se niso kakorkoli utemeljeno pregrešili zoper fašistični ustavni red. Bili so zanje enostavno drugojezični, nezanesljivi **aloglotti**. Kolikor so še spadali med vojaške obveznike, so jih dodeljevali delavskim bataljonom. Ker pa so bili fantje še premladi za vojaško službo, so jih samo zaradi tega, da bi bili v nekakšnem navideznem pravnem odnosu do države, v te bataljone pošiljali kot »prostovoljce«.

(Dalje)